

POSTANOWIENIE

27 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 27 czerwca 2024 r. w Warszawie
zażalenia S. M.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Siedlcach

z 21 marca 2024 r., V Ca 257/23,

w sprawie z zawiadomienia Dyrektora Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki
Zdrowotnej w S.

z udziałem S. M. i M. C.

o stwierdzenie zasadności umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym,

1) uchyla zaskarżone postanowienie,

**2) pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 21 marca 2024 r. Sąd Okręgowy w Siedlcach odrzucił skargę kasacyjną uczestniczki S. M. od postanowienia tego Sądu z 23 listopada 2023 r. oddalającego apelację uczestniczki od postanowienia Sądu Rejonowego w Siedlcach z 7 lutego 2023 r. stwierdzającego zasadność przyjęcia uczestniczki do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody.

U podstaw wydanego rozstrzygnięcia legło stwierdzenie, że reprezentujący uczestniczkę przed Sądami obu instancji pełnomocnik z urzędu nie był umocowany

do wniesienia w jej imieniu skargi kasacyjnej i jej reprezentowania w postępowaniu kasacyjnym.

Stosownie do art. 91 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614 – dalej: „ustawa nowelizująca z 9 marca 2023 r.”), która weszła w życie 1 lipca 2023 r., umocowanie pełnomocnika ustanowionego przez sąd nie obejmowało bowiem uprawnienia do działania po uprawomocnieniu się orzeczenia, w tym wniesienia skargi kasacyjnej i udziału w postępowaniu kasacyjnym.

Wprawdzie w stanie prawnym obowiązującym od 1 lipca 2023 r. zakres umocowania pełnomocnika z urzędu uległ zmianie, ale nie dotyczy to pełnomocników ustanowionych przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Zgodnie z art. 20 tej ustawy do oceny skutków czynności procesowych dokonanych przed jej wejściem w życie stosuje się bowiem przepisy dotychczasowe. W konsekwencji pełnomocnik ustanowiony przed sąd przed wejściem w życie zmiany art. 91 pkt 1 k.p.c. oraz art. 118 § 2 k.p.c. nie jest upoważniony do wniesienia skargi kasacyjnej.

Od powyższego rozstrzygnięcia zażalenie wniósł pełnomocnik z urzędu uczestniczki S. M., wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił naruszenie art. 91 pkt 1 k.p.c. oraz art. 118 § 2 k.p.c., a także art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie, choć nie z przyczyn w nim wskazanych.

Poza sporem pozostaje, że pełnomocnik z urzędu został uczestniczce ustanowiony postanowieniem Sądu Rejonowego w Siedlcach z 7 listopada 2022 r. bez ograniczenia zakresu umocowania (k. 7) i został nim wyznaczony adwokat M.U. (k. 15), który reprezentował uczestniczkę przed Sądami obu instancji. Pełnomocnik w terminie złożył wnioski o sporządzenie i doręczenie odpisu postanowienia Sądu drugiej instancji wraz z uzasadnieniem (k. 140), a następnie w

terminie złożył w imieniu uczestniczki skargę kasacyjną (k. 146 i k. 157-166), zakładając, że wobec ustawowych zmian zakresu umocowania pełnomocników z urzędu, był w dacie wniesienia skargi umocowany do dokonania tej czynności.

Nie budzi żadnych wątpliwości, że w stanie prawnym obowiązującym w dacie ustanowienia na rzecz uczestniczki pełnomocnika z urzędu i przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 9 marca 2023 r. zakres umocowania pełnomocnika z urzędu nie obejmował uprawnień do wniesienia skargi kasacyjnej i reprezentacji strony w postępowaniu kasacyjnym.

Zgodnie bowiem z art. 118 § 2 k.p.c. w ówczesnym brzmieniu adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd był zobowiązany zastępować stronę do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że z postanowienia sądu wynikało, że obowiązek zastępowania strony ustawał wcześniej. Z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynikało natomiast, że pełnomocnictwo procesowe (art. 91 k.p.c.), nie obejmuje z mocy samego prawa umocowania do wniesienia skargi kasacyjnej i udziału w postępowaniu kasacyjnym (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, (OSNC 2008, nr 11, poz. 122).

Stan prawny w tym zakresie uległ diametralnej zmianie z dniem 1 lipca 2023 r. Na mocy ustawy nowelizującej z 9 marca 2023 r. adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę w zakresie wynikającym z art. 91 k.p.c., chyba, że z postanowienia sądu wynika, że obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej (art. 118 § 2 k.p.c.). Jednocześnie zgodnie z art. 91 pkt 1 k.p.c. pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając między innymi skargi kasacyjnej czy skargi o wznowienie postępowania.

Na tle tej regulacji pojawiło się zagadnienie, czy zakres umocowania pełnomocnika z urzędu ustanowionego dla strony przed 1 lipca 2023 r. wyznacza art. 118 § 2 k.p.c. w brzmieniu po wejściu w życie ustawy nowelizującej z 9 marca 2023 r. Jego rozstrzygnięcie utrudnia brak szczegółowych przepisów intertemporalnych odnoszących się wprost do tego, czy zakres pełnomocnictw

z urzędu z dniem 1 lipca 2023 r. uległ z mocy ustawy rozszerzeniu, czy też jest on określany przez uprzednio obowiązujące w tym przedmiocie przepisy.

Podejmując ten problem przyjąć należy, że zakres umocowania pełnomocnika z urzędu - o ile jego obowiązek zastępowania strony nie został przez sąd ograniczony – wyznacza stan prawny obowiązujący w dacie jego ustanowienia.

Po pierwsze, Sąd rozpoznając wniosek strony o ustanowienie pełnomocnika z urzędu przed 1 lipca 2023 r. oraz dokonując oceny, czy jego udział w sprawie jest potrzebny (art. 117 § 5 k.p.c.) i czy jego obowiązek zastępowania strony powinien ustać wcześniej, kierował się przepisami obowiązującymi w dacie ustanowienia pełnomocnika. Zakładał zatem – o ile z postanowienia nie wynikało nic innego, że będzie on reprezentował stronę do prawomocnego zakończenia postępowania. Automatyczne rozszerzenie zakresu umocowania pełnomocnika z urzędu kolidowałoby zatem z źródłem tego umocowania uzależnionym od oceny sądu potrzeby jego ustanowienia, możliwości finansowych strony sfinansowania pomocy prawnej z urzędu na wszystkich etapach postępowania, a także ingerowałoby w uprawnienia sądu do ograniczenia zakresu pełnomocnictwa.

Uzyskanie nieodpłatnej pomocy prawnej jest każdorazowo poprzedzone orzeczeniem sądu, kierującego się sytuacją materialną i życiową strony, potrzebą ustanowienia pełnomocnika oraz stanem prawnym obowiązującym w dacie wydawania orzeczenia w tym przedmiocie. Uznanie, że na skutek ustawowych zmian zakresu umocowania pełnomocników z urzędu dochodzi do automatycznego rozszerzenia zakresu uzyskanej przez stronę postanowieniem sądu pomocy prawnej z urzędu, a zatem zwiększenia zakresu obowiązków pełnomocnika z urzędu, mogłoby prowadzić do korzystania z tego uprawnienia mimo braku weryfikacji przez sąd takiej potrzeby.

Po drugie, ustanowienie adwokata lub radcy prawnego jest jednoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego (art. 118 § 1 k.p.c.), co oznacza, że zakres tego pełnomocnictwa był taki, jaki wynikał z art. 118 § 1 k.p.c. w dacie wydania postanowienia sądu, chyba że sąd ograniczył zakres pełnomocnictwa. Strona, której wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu uwzględniono bez wskazania, że obowiązek jej zastępowania ustanie wcześniej, mogła zatem

zakładać, że pełnomocnik będzie ją reprezentował do prawomocnego zakończenia postępowania, nie mając uprawnienia do wniesienia skargi kasacyjnej czy skargi o wznowienie postępowania. Na nic innego się w istocie - składając wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu - nie godziła, skoro czyniła to w poprzednim stanie prawnym, a sąd nie mógł rozszerzyć zakresu działania pełnomocnika z urzędu bez wniosku strony. Rozszerzenie zakresu tego umocowania z mocy ustawy nowelizującej mogłoby się zatem odbyć poza percepcją strony.

Po trzecie, oceny tej nie zmienia reguła międzyczasowa zawarta w art. 19 ust. 1 ustawy nowelizującej z której wynika, że do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą. Przyjęcie na tej podstawie, że pełnomocnik ustanowiony przed 1 lipca 2023 r. uzyskuje uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej należy odrzucić jako mogące pozostawać w sprzeczności zarówno z intencją strony, która składała wniosek o przyznanie pomocy prawnej z rzędu jak i sądu, który ustanowił pełnomocnika z urzędu. Wprawdzie źródłem pełnomocnictwa z urzędu jest czynność procesowa sądu, a nie oświadczenie mocodawcy, jednak skutek tej czynności jest równoznaczny z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego, którego zakres został oznaczony w postanowieniu sądu lub przepisach ustawy obowiązujących w dacie wydania postanowienia. Taki też jest zakres obowiązków pełnomocnika, które muszą korespondować z zakresem jego umocowania i które wyznacza ustawa obowiązująca w dacie wydania przez sąd postanowienia o ustanowieniu pełnomocnika z urzędu.

Ocenę tę wspiera art. 20 ustawy nowelizującej, z którego wynika, że w sprawach wszczętych i nie zakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy zachowują moc czynności dokonane zgodnie z dotychczasowymi przepisami. Oznacza to, że postanowienie o ustanowieniu pełnomocnika z urzędu zachowało swoją skuteczność w takim zakresie w jakim to wynikało ze stanu prawnego obowiązującego w dacie jego wydania.

Dostrzeżenia także wymaga, że w orzecznictwie przeważa stanowisko, iż zmiana zakresu pełnomocnictwa procesowego wynikająca z nowego brzmienia art.

91 pkt 1 k.p.c. znajduje zastosowanie jedynie do pełnomocnictw procesowych udzielonych po dniu jej wejścia w życie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 października 2023 r., III CZ 238/23, niepubl. oraz zarządzenia Sądu Najwyższego z 11 czerwca 2024 r., I PSK 59/24; z 8 maja 2024 r., I PUNP 5/24 oraz z 18 kwietnia 2024 r., II PSK 42/24).

Mimo nie podzielenia zarzutów zażalenia zaskarżone orzeczenie podlega uchyleniu. Sąd Okręgowy nie wdrożył bowiem postępowania naprawczego, mającego na celu usunięcie przez pełnomocnika braku formalnego skargi kasacyjnej poprzez przedłożenie pełnomocnictwa do reprezentowania skarżącej w postępowaniu przed Sądem Najwyższym (art. 398⁶ § w zw. z art. 398⁴ § 3 k.p.c.). Wolą uczestniczki może być bowiem udzielenie dotychczas reprezentującemu ją z urzędu adwokatowi pełnomocnictwa do jej zastępowania w postępowaniu kasacyjnym, co może skutecznie usunąć braki formalne skargi. Przed umożliwieniem skarżącej usunięcia braków formalnych skargi, jej odrzucenie było zatem przedwczesne.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie (art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ oraz w zw. z art. 391 § 1 i art. 394¹ § 3 k.p.c.).

[SOP]

[ał]